

Etika XIX

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 27. 4. 1987

◆ private seminar, Czech, origin: 27. 4. 1987

Etika XIX [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (sezení 19a [nahrávka z CD]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Hele koukej, ty už seš jak... Děláme etiku, člověče, děláme teď tu etiku.

Etiku? Mám tady takový etický problém. Nevím, jestli nám ten *Weisschedel* k tomu pomůže, ale možná, až ten problém budeme mít, tak nám pomůže. Možná, ale jak nám pomůže, to ještě teď nevím. Mám takový těžký problém.

Hejdánek: Povídej.

Jiný hlas: Už má začít, tečka.

Počkej, tady už to bylo.

Já vám řeknu ten problém, protože to ostatní tak neovládám.

Mám takovou kacířskou myšlenku nebo nápad. Nalezl jsem starší Patočkovy práce, které nebyly zatím zveřejněny. Jmenuje se to... teď nevím přesně. Nevadí. Je to něco o dějinách, rukopis z padesátých let. Je to naprosto nepodstatné, protože se domnívám, že citát, který jsem si vybral, je v souladu s jeho výkladem Sokrata i v jiných spisech. Jde o Sokrata, a vůbec ne o ten spis.

Hned ho přečtu. Zní takto: „Přece otázka sama, pakliže se v ní vytrvá jakožto neumdlévající činnost, působí v člověku to, po čem se táže.“

Přece otázka sama, pakliže se v ní vytrvá jakožto neumdlévající činnost, působí v člověku to, po čem se táže.

Tahle věta byla vyřčena v souvislosti s postavou Sokratovou, který se stále táže, co je dobré, co je dobro a co s tím souvisí. To znamená, aplikováno: tím, že se stále táže na to, co je dobro, ne že nalézá odpověď, ale stále se táže, v ní vytrvá jakožto neumdlévající činnost. A tato neumdlévající činnost Sokrata činí tím, po čem se táže. Činí ho dobrým právě proto, že se táže po dobrém.

Myslím si, že tato neumdlévající činnost, a má-li být neumdlévající, tak to znamená, že nekončí. Ten, kdo ji vykonává, nepředpokládá, že tou neumdlévající činností dojde k bodu, kdy už nebude dále muset neumdlévat. Že toto se stýká s *Weisschedlovou* skeptickou etikou, o které možná něco povím.

Hejdánek: Slušelo by se.

Jiný hlas: Uvidíte, že možná to nebude zapotřebí. Protože – a to je nejsilnější místo mého výkladu, takže kdo přijde později, má smůlu – já bych hned proti tomuto výroku chtěl vznést několik námitek. A až je vznesu, tak se pak budu pokoušet vám z toho *Weisschedla* eventuálně, pokud nezačnete hned diskutovat, pokoušet to zase nějak bránit, tu napadenou pozici.

Napadení nebo můj výpad, abych to trošičku *anticipoval*, vychází z této prosté myšlenky. To, co *Weisschedel* chce dělat a o co zřejmě šlo Sokratovi a Patočkovi v tom výkladu, to je filosofická etika. To je nějaká nauka, nějaký systém – i *Weisschedel* použije slovo systém – který chce dát odpovědi na určité otázky člověka jednajícího, který se ptá, co je dobré a co nikoliv.

Na jedné straně tedy filosofická etika jako souhrn řešení nebo principů, které když někdo přijme, tak mu mají umožnit se orientovat. To slovo také *Weisschedel* používá. Orientovat se v životě, orientovat se v jednání.

Mám takovou – protože je to skeptická etika a on říká, že má být etika našeho věku, která si nečiní nárok na všeobecnou platnost po všechny doby – já se tím už řídím a už předem vám tady nějaké námitky chci sdělit.

Filosofická etika. Je možná, chci se zeptat, je možná na druhé straně nějaká etika, která nebude respektovat filosofické principy, principy, které dovolují vyvození určitých zásad pro jednání? Táži se tedy, je možná nějaká nefilosofická etika? A kde ji najít?

Jak při četbě *Weisschedla* vysvítá – nejsem žádný expert v té etice – jsou přinejmenším dva možné přístupy ke zkoumání etických otázek. Jeden bude, řekněme, *normativní* – toto slovo nepoužívá *Weisschedel*, ale já bych ho tak nazval – a druhý bude zkoumat, jak život ve skutečnosti probíhá.

Abych uvedl příklad. *Kant* v takovém krátkém článku z hlediska svých *rigorózních* principů uvažuje o tom,

zda ten, kdo schová přítele před policií, a když přijdou ti, kdo hledají, a položí mu otázku, zda tady ten a ten není schován, tak podle mravních kantovských principů musí říct, že tam je. To plyne z určitých zásad, z určitých principů, které můžeme učinit tématem zvláštního výkladu. Ale je to něco úplně jiného, než když se budeme snažit *rekonstruovat*, jak lidé jednají v takovýchto situacích, a že neprozradí. Čím se řídí ten, kdo neprozradí přítele?

Na jedné straně tedy nějaké zásady a na druhé straně výjimky z nich, které se možná nechápou ani jako výjimky. Třeba výjimka z pravdomluvnosti. Za určitých okolností pravdomluvnost odmítám, a dokonce i zákon s tím počítá, že obviněnému dává možnost nemluvit pravdu, protože jako by se tím říkalo: nejde o pravdu.

Dva možné pohledy nebo možná i dokonce dvě etiky. Na jedné straně principy a co z nich vyplývá, a na druhé straně *rekonstrukce* z jednání, *rekonstrukce* pravidel z jednání, jak se odehrává. Jednání, které se neřídí filosofickými zásadami ani zásadami, které jsou bezrozporné. To je běžné lidské jednání.

Jiný hlas: se neřídí zásadami, které by – když se toho dotyčného zeptáme, aby nám je vysvětlil – vysvětlil takovým způsobem, že my mu je nebudeme moct zpochybňovat. My ho hned chytíme a budeme mu říkat: „No a co tohle a tamto?“ On teď bude v rozpacích. Ale na rozdíl od toho filosofa, který když nám ty zásady bude vysvětlovat, má to promyšleno a bude z těch *principů* vyvozovat zase nějaké další zásady dílčí, ten v rozpacích nebude. Tenhle ten konkrétně jednající, který filosofem není, se snadno do těch rozpaků dostane, protože on to ani nevěděl, že se řídí zásadami, které si třeba protirečí.

Moje otázka teď je, zda tento protiřečící si, totiž ten nefilosof, může být nazván mravní bytostí a z jakého pohledu? Protože z pohledu filosofické *etiky* ten, kdo se neřídí zásadami bezrozpornými nebo je nedovede formulovat, by vlastně z tohoto pohledu neměl být bytostí mravně jednající. Anebo musí být prohlášen za naivního. O čem potom je filosofická *etika*? Tyto dva pohledy.

My jsme učinili naším výchozím *mottem* větu, která se má aplikovat na Sokrata, který tím, že se *permanentně* táže po dobru, se dobrým stává. To je určitý *luxus*, ne? Kdo se může *permanentně* tázat po dobru? Jenom filosof, světec nebo teolog. Je to jeho zaměstnání nebo povolání. Musí být nějak... prostě jako v antickém Řecku, pracovat na něj musí nějaký jiní, kteří na to čas nemají. Svobodný občan *kontra* ten, který zajišťuje jeho svobodu tím, že on se o tyto věci, které znamenají obstarávání základních potřeb, starat nemusí.

První věc, kterou myslím z výkladu Sokrata u Patočky všichni přebírají, je tato zatím drobná pochybnost. Jestliže se stane *principem* nějakého politického hnutí nebo hnutí nepolitického takováto zásada, tak si myslím, že tady něco není v pořádku. *Permanentně* se ptát po něčem, a tím pádem se stávat, je možno jen na úkor někoho.

Stát se pak tím právě, po čem se tážu, je možné jedině tehdy, když se splní řada předpokladů. Například že na to mám čas. A to nevyplývá samo ze sebe, že bych měl čas. To je první moje pochybnost.

Uvidíte pak, snad se mi trochu podaří ke konci říct něco, jak ten Weizsäcker to řeší. Ale teď přichází moje hlavní poznámka, hlavní námitka proti tomuto sokratovskému pojetí mravnosti a dobra, které navazuje na dvojí rozlišení *etiky* filosofické a té *implicitní*, nezřetelné a možná i rozporné zásady jednání člověka, který není filosofem. A není jím proto, poněvadž na to nemá čas, stručně řečeno.

Mám takovouto kacířskou myšlenku. Představme si setkání Sokrata s Achillem. To lze vyvracet různým způsobem, že v době Achillově nemohl být Sokrates, ale otázka je, zda v době Sokratově nemohl být Achilles. Protože kdyby Achilles mohl být jen v době Achillově, znamenalo by to, že není možný hrdinský čin, že hrdinství je možné jenom v *prehistorické* době. Představme si setkání Achilla se Sokratem v typickém způsobu, jak nalézáme Sokrata v *Dialozích*, že se vyptává dotyčných na to, co je jejich oborem. On sám, neodborník ve vojenství, se vyptává na statečnost. Bude se Achilla vyptávat, co to je hrdinství a co to je statečnost. Jsou jenom dvě možnosti. Buďto Achilles odejde zahanben, nebo se rozzuří a bací ho. Jaké poučení by pro nás z tohoto setkání mohlo vyplynout? Otázka sama, pakliže se v ní vytrvá jakožto neustávající činnost, způsobí v člověku to, po čem se táže. Bude-li se Sokrates vytrvale tázat na to, co je statečnost, stane se statečným? Vyloučit to nemůžeme. Protože když bude mezi samými zbabělými a

bude jim stále klást před oči, že je něco takového jako statečnost, tak se zlou potáže. A vydrží-li, tak tehdy se ukáže statečným.

Takže zatím nevylučujeme, že by toto byl *prototyp* filosofické etiky, ale je patrné, že je to tázání, které se odehrává ve společenství nefilosofů, kterým se bude předhazovat ne odborná otázka, co to je statečnost, ale bude jim předhazováno „na tělo“, co to je statečnost, a oni uvidí, že jim je říkáno: „Vy jste zbabělci.“

Pak se možná ten Sokrates stane statečným.

Nás ale zajímá ta druhá poloha, poloha toho, kdo na to nemá čas se ptát. To je totiž ten Achilles, který hrdinské skutky koná, a nemá tudíž čas, aby se ptal, co to je hrdinství. A já se teď táži: Musí ten Achilles vědět, co to je hrdinství? A ještě ostřeji: Musí to umět říci, když se ho Sokrates zeptá? Když se bude Sokrates ptát zbabělých, tak může nastat to, co jsme uváděli. Ale bude-li se ptát Achilla, je to otázka položená na místě? Na co se vlastně ptá? Zeptá-li se statečného, tak ta otázka může znamenat jen to, že se to chce dozvědět, že to neví.

Hejdánek: a to znamená, že to nepoznal, že slyšel, že tenhle je statečný třeba, když žije v mínění. A teď se chce zase zeptat: Co to prosím tě je, to, co se o tobě říká?

Já bych vám to řekl ještě ostřeji. Taky by mohl Sokrates přijít k tomu umírajícímu a zeptat se ho: Co je smrt? A uvedl by ho do rozpaků, a ten by snad jako si zkrátil ze zoufalství život, že neví, co je smrt a co je umírání. Sokrates se zabývá tou otázkou ve *Faidónu*, co je smrt, ale snad ten, kdo neumí odpovědět, co je smrt a co je umírání, tak ten je tím, kdo nenese to umírání lidsky – teď neřekneme mravně, ale jaksí – je to ten, kdo neumí říct, co je umírání, tak ten... z toho plyne, že neobstojí v tom umírání. Víte?

Ne, tak teda co znamenají ty sokratovské otázky? Víte? Není vlastně ten Sokrates, který nám slouží teď jako *prototyp* té filosofické etiky, není vlastně tohleto tázání naprosto mimo? Mimo co? Ne mimo tázání, mimo filosofii není, ale jako není mimo to, o čem chce mluvit? Jestliže třeba ten Weischedel – každý to řekne, Aristotelés to řekne – že ta etika odpovídá na otázku: Co znamená dobře žít? Jako rozlišit mezi dobrým a zlým. A všelijak jinak se to dá ještě odpovědět, ale vemte si tuhle – jestli tady není ještě nějaká základnější pochybnost, než třeba má ten Weischedel, jak se k tomu snad dostaneme.

Já bych skoro chtěl zůstat u tohoto problému a diskutovat eventuálně o něm, do toho klidně hned padněte. Já se to pokusím říct ještě jaksí ostřeji, co mám na mysli. Prostě naleznete Sokrata vyptávajícího se vojevůdců, co to je statečnost, když oni chtějí přijmout nějaké adepty a teď jaksí teda vychovávat v tom vojenském životě – a statečnost je základní nebo jedna ze základních vlastností vojáků. Se jich vyptává, vždycky se vyptává toho činného v nějakém oboru a ukazuje, že on to neví. Neví. Neumí to říct. Víte?

Ale není tohleto naprosto zcestné, když přece etika má být o jednání, o reformě zásady jednání? Ale ten přece, kdo jedná, nemusí ty zásady umět vyslovit, formulovat nenapadnutelným způsobem, například nerozporně. Zrovna tak ten vojevůdce, když to pak budem konkretizovat. Víte, je ovšem jedna výjimka, kdy ten Sokrates má tu příležitost, a to tehdy, když ten Achilles dostane od někoho za odměnu trojnožku, nebo jak tomu říkají, nebo jiný dar, a teď pronese děkovnou řeč, ve které se pokusí vyslovit také, říci, co to je hrdinství – on to dostal za nějaký hrdinský čin – co to je statečnost. Eventuálně když ten vojevůdce se pokusí říci při takové příležitosti, vyslovit nějaké zásady k metodice, metodika výcviku k hrdinství.

Tehdy vstupujeme na jinou půdu. Tehdy se totiž z těchto jednajících stávají teoretici toho jednání a chtějí těm ostatním říct, jak se chovat mají nebo jak mají postupovat, když chtějí něčeho docílit. Tehdy ten Sokrates nebo jiný tazatel je na místě, aby mu ukázal: Ale tohleto neštymuje s tím, co jsi říkal, ta první zásada s druhou zásadou jsou v rozporu. Tak teda podle které se máme řídit? Nemůžeme se řídit podle obou. To je jiná situace. A oni, když začnou odpovídat na ty Sokratovy otázky, tak do té jiné situace vstoupili. Dejme tomu sofistě, tak se dokonce za ty vydávají, že oni tohleto dovedou jaksí teda učit a ty zásady ovládají. Tak to pak je jiná situace. Ale já jsem si zvolil jiný příklad, já jsem si zvolil Achilla. A když ten Achilles bude ochoten mu odpovídat a teď se dostane do těch jaksí zákrutů a zamotá se sám do svých vlastních výpovědí, tak co?

Musí on to umět říct? Já si myslím, že nemusí. No ale podle čeho to poznáme, že je teda hrdinou? Podle

čeho to poznáme a z čeho vycházíme, když říkáme, že to nemusí umět říct? Říkal jsem, ty zásady mohou být rozporné, které nám řekne. Jak je poznáme, ty zásady, které on nám neřekne? A podle čeho vůbec máme rozhodnout, když se ho nezeptáme, podle čeho teda rozhodneme, že je, dejme tomu, statečný, kdyby to tady byla jako nějaká etická hodnota třeba to nazvěme? Podle čeho to teda poznáme?

Není to tedy spíše obráceně, než byla ta naše výchozí věta, že tím, kdo vytrvá v tom tázání, kdo neumdlévá v té činnosti tážající, tak že v tom, po čem se táže, také vzniká? Není ta výchozí pozice toho, kdo se začne takto vůbec tázat, už tou nějakou situací takovou zvláštní, mimořádnou, vyšinutou? Tam najednou, kde se nebude vědět, co je dobro, co je statečnost, tak tam začne ten dotýčný tázat. Tak si taky ten Sokrates, myslím, vysvětluje. Že prostě to je dáno zase nějakou momentální situací obce, ve které žije. No a kdežto v té době Achillově by třeba takové tázání nebylo možné. To tak lze namítat.

No ale ta tečka na tom místě, které jsem uvedl, říká ještě víc. Že tímhle způsobem toho neustálého tázání lze lidi budit k jejich vlastní – on tam říká bytosti, jako podstatě – že lze probudit. Takže z toho plyne ještě něco dál. Já jsem jaksí postavil proti sobě tu etiku filosofickou a tu, kterou bychom mohli rekonstruovat z toho chování, čím se vlastně lidi řídí a co třeba bude i rozporného, ale my jsme schopni rozlišit i bez té filosofie, poněvadž jsme jedni z nich.

Jiný hlas: Že? Prý lze takovýmto tázáním – které tedy prohlašuji za pozici filosofické etiky – budit lidi k jejich vlastní podstatě.

Víte, to se mi zdá problematické. Jestliže někdo vykoná čin, který bychom nazvali bez komentáře hrdinský, neprobudí v lidech jejich bytostné jádro více než ten, kdo se jich začne ptát, co je statečnost? Pořád stavím proti sobě dvě pozice: tu tážající a tu druhou, řekněme jednající, která – ať se i třeba táže – tak to pro ni není podstatné. Podstatné je to, co vidíme z ní.

Udělám další krok. Mám pochybnosti, zda filosofická etika mluví o životě před filosofií nebo mimo filosofii a zda lze tyto dvě pozice vůbec uvést do nějaké souvislosti. Podle Patočky ano, protože tázání probouzí v lidech jejich bytostné jádro, které *Weischedel* pak nazve zásadní problematičností. To Patočka říká i v pozdějších textech. Člověk nemůže najít nějakou poslední jistotu. Tu nalézá třeba člověk věřící, nebo je-li filosofem, nalézá ji člověk, který je v nějakém smyslu dogmatický. *Weischedel* mluví o dogmatickém skepticismu, k tomu se eventuálně nějak vyjádřím. Ale Patočka ani na jedné z těchto pozic nestojí, stále zdůrazňuje problematičnost člověka i jeho jednání.

Tak by se dalo vysvětlit, proč tázání v člověku probouzí jeho podstatu. Člověk je bytost, která ve svém jádru poslední jistoty nalézt nemůže. Tou poslední jistotou, tím posledním bodem je právě ona problematičnost. To, že všechen smysl, s nímž se setkává, může být otřesen a nestojí na pevné půdě. V tomto smyslu je Sokratés klíčem i k teorii *Weischedelově*. Radikální problematičnost – takto slovo *Fraglichkeit* překládá Patočka do češtiny – je pak tím posledním bodem. Jistota, že nemám jistotu. Ale to stále ještě jen vysvětlují základní dilema, které by se dalo pomocí výrazu problematičnosti zformulovat takto: filosofický etik je přesvědčen, že v člověku je takovéto jádro, že člověk je bytostí, která žije v antinomiích, tedy mezi dvěma pozicemi, z nichž nelze ani jednu dokázat.

Svoboda a nutnost, ukazuje *Weischedel*. A v otázce svědomí jde o pohled zevnitřku a zvenějšku.

Neotřesitelnost přesvědčení, kterou zakouším vnitřně jako hlas svědomí, je podryvána vnějšími souvislostmi, které objasňují původ tohoto zážitku z výchovy a jiných vlivů. Nutnost vyvrací svobodu a svoboda nutnost. To jsou dva body *Weischedela*, kde ukazuje problematičnost lidské bytosti, která nemůže mezi těmito dvěma pozicemi rozhodnout a nachází se mezi nimi. V tom je onen problém, ona *Fraglichkeit*. To je pozice filosofické etiky.

Hejdánek: Tak ta etika filosofická, to je *Weischedel*, jo?

Jiný hlas: Ano, to je *Weischedel*, to je Patočka, to je Sokratés. Ti všichni odkrývají poslední principy, jako je právě ona problematičnost. To nemusí být jasná a pevná hodnota, může to být i sama ta problematičnost. A Patočka prohlašuje, že Sokratés tím, že jde na tržiště a ostatních se ptá, v nich probouzí toto bytostné jádro.

Naivně se ptám, zda nepřekračujeme určité meze, jako jsou meze slušnosti nebo takt. Jako by se někdo

umírajícího ptal, co znamená smrt, i když ví, že umírá. To se nějak nehodí. Zrovna tak se nehodí ptát se hrdiny, co je hrdinství. Buď ho obdivuji, nebo mu závidím, ale ptát se, co je hrdinství? Co mě opravňuje k tomu, abych se takto ptal nefilosofa? Odkud bere filosof právo, aby ostatních k tomu použil?

Hejdánek: Právo filosofa. Filosof se má neustále ptát filosofie není odpovídání na otázky.

Jiný hlas: Ať se ptá sebe. Ať se ptá sebe. A má právo se ptát těch ostatních?

To je jedna věc, a i když se ptá sám sebe, tak se může ptát jenom proto, že mu to ti ostatní umožnili, že má čas. To by se měl ptát pořád. Když mu to bude střídat mezi zaměstnáním a tázáním, jakože bude chodit do práce a ještě se tázat, tak už se neptá pořád. A když se bude ptát v tom zaměstnání, tak ho z práce vyhodí, nebo měli by ho vyhodit. Takže je to vyhazeno jen tomu, kdo na to bude mít čas. Sókratés nedělal to, že se tázal sám ve svém duchu. Ne, on probouzel ostatní k jejich bytostnému jádru. Ukazoval, že je všechno problematické. Že to, v co věří, podle čeho se chovají a tak dále, když se o tom začnou bavit, neplatí. Tak se ptám: Jakým právem? A nemám na to odpověď.

Weischedel si tuto otázku neklade. Tedy už jsem naznačil, že chci udělat nějaký další krok, ale teď jsem tu linku zase opustil, pořád jsme v prvním bodě. Ty dvě etiky proti sobě a otázka, která z toho plyne, je: Co opravňuje filosofa se ptát těch ostatních? Ať se ptá sám sebe, ale i když se ptá sám sebe, v rozmluvě sám se sebou nebo s filosofy, tak jsou ti ostatní vně.

Weischedel takhle tu otázku skeptické etiky neklade. Jeho otázka vychází z obecného problému, že jsou určité dimenze lidského chování, jako třeba svoboda – nutnost, které stojí proti sobě a mezi kterými není možné rozhodnout. To bych mohl se pokusit s ním nebo nějak speciálně dokázat, to zatím předpokládám k věření, protože jde o trochu jiný problém. Druhý problém byl problém svědomí, jeho pohled na svědomí zevnitřku a znějšku. Znějšku řekneme: To je jenom tvůj pocit, to je výchova. Freud řekne: To je důsledek nějakého nadjá, které se ti vštípilo v dětství a tak dále. A zevnitřku to je něco, co mi nevyvratně říká, co mám dělat, nebo že jsem pochybil. To jsou takové příklady systematické.

Ale jeho skeptickou pozici dokládá i všeobecným rozpadem klasických hodnot ve vědách, v každodenním životě, že nic neplatí. Nejsme v té době achillové. I u jedné osoby lze sledovat, jak protikladné hodnoty zamění za druhou. Je tu dnes ve světě atmosféra, kterou přehlížet tím, že se odvoláme k nějakým jednoznačným hodnotám či zásadám, nevyřešíme. Tím odhlížíme od toho, co vlastně v dnešní době vládne a jaká je ta převládající atmosféra.

Hejdánek: Chceš říct postmodernita, nihilismus? Nic neplatí?

Jiný hlas: Ano, v tomto smyslu on uvažuje o nihilismu. Od toho nemůžeme odhlédnout, abych teď tady postavil rovnou nějakou statečnost a já nevím co všechno, jako nějaké další, jak jsme mluvili o statečnosti. Tím se komplikuje můj příklad. Ale já jsem si schválně vzal Sókrata s Achillem a ne třeba, že se dneska někdo bude Achilla ptát.

Weischedel chce tuhle naši situaci rozpadu přijmout a říká: Jediná pozice, ze které by bylo možné tady něco udělat, by bylo tuhle situaci přijmout. A postoj, který tomu odpovídá, je postoj skeptický. Skeptický postoj je takový, pro který nic není poslední a nic není nezpochybnitelné. Proto tu svoji etiku nazývá etikou skeptickou a hodlá ji vybudovat na základě skeptického postoje, který se k této totální relativizaci všeho, kdy nic neplatí a nic není pociťováno tak, že by nebylo možno to zítra odvolat, k tomu se chce přihlásit a ptá se: Je možné nějakou etiku z tohoto postoje rozvinout? A domnívá se, že jiná etika než na základě toho postoje není, a tu nazývá skeptickou etikou.

Hejdánek: Prosím tě, jestli jsem dobře poslouchal, ty jsi řekl, že Weischedel neklade otázku skeptické etiky, a najednou on ten skeptický postoj přijímá?

Jiný hlas: On si neklade tuhle otázku, kterou jsem položil. Takhle široce. Zda filosofický etik, kterým je taky Weischedel, má právo se těch ostatních vyptávat a uvádět je do rozpaků a třeba jim ukázat – těm, kteří na tu skeptickou pozici ještě nepřistoupili – zda má právo jim ukazovat, že všechno se dá nějak [nesrozumitelné]. Takhle široce si neklade otázku, co ho opravňuje k tomu vyptávat se Achilla, kdyby on byl Sókratés. Jinak on zastává tu skeptickou pozici, kterou bych měl ještě blíže charakterizovat. Kolik je hodin? Není už konec?

Jiný hlas: Máš ještě hodinu!

Jiný hlas: Už je čas!

Jiný hlas: Jsme na začátku!

Jiný hlas: Tady se filosofuje až do konce.

Jiný hlas: Pardon, to je právě ono.

Jiný hlas: Ještě máš k dispozici čtvrt hodiny minimálně a můžeš víc.

Jiný hlas: To mi stačí. On tam má na straně 38 větu, která zase mluví o filosofii. Říká, že dnes se to filosofování dostalo samo k sobě, a sice v tom smyslu, že se stalo s konečnou platností radikálním tázáním. O tom radikálním tázání píše víc. Totiž takovým tázáním, které do toho *fraglich machen*, to zproblematizování, vtáhne všechno. Do víru zpochybňování a zproblematizování vtáhne všechno. A v tom on vidí šanci nebo příležitost pro něco, co dosud nebylo. Říká tomu radikální skepticismus. Ten radikální skepticismus vychází ze zkušenosti současného myšlení, a to je zkušenost právě tohohle radikálního zproblematizování, *Radikale Fraglichkeit*.

Hejdánek: *Radikale Fraglichkeit*.

Jiný hlas: Ono je mezi tím nějaký posun, to nedovedu ani vlastně říct, ale nějaký Němec mi říkal, že to není to samé, jako třeba *problematisch* a *fraglich*. Ptal jsem se, jestli *fraglich* znamená něco hlubšího, na to neodpověděl.

Jiný hlas: Logicky *problematisch* znamená Patočkův pejorativní termín, že to je problematické. *Fraglich machen* je postavit to do otázky.

Jiný hlas: Zpochybnit, možná zpochybnit.

Jiný hlas: To je taky hanlivé, zpochybnit.

Jiný hlas: Dotazovat se po tom. Nebrat to jako bez otázky.

Jiný hlas: Ale učinit něco *fraglich* znamená, že je to pak nejisté. Je to *fraglich*. Je otázka, jaké to je, není to jisté. Patočka v *Kacířských eseích* z Weischedela vychází a tam používá výraz problematizace, který možná není úplně nejlepší.

Hejdánek: No, tak tuhle problematizaci, tuhle *Fraglichkeit*, jak už jsem vám řekl, Weischedel dokládá jenom dvojím způsobem.

Zprvée těmi antinomiemi, pokud jde přímo o jednání, mezi tou antinomií svobody a ten vnější a vnitřní pohled na svědomí.

A potom ale i takovými, řekněme, *ontickými* fenomény ve vědách, že žádná teorie neplatí, že hned může být zase nahrazena jinou.

A potom zase v jednání, že lze jeden postoj nebo jeden obsah vědomí, jeden princip, kterým se řídíme, nahradit jiným. Jestli vám tohle stačí, on to tady tolik nerozebírá. Zabývá se otázkou skepticismu obecně, je tady taková stručná historie, i stručná historie etiky, o co v ní běží.

Ten problém je takovýhle: etika chce vždycky nalézt nějaké zásady, kterými se máme řídit, které platí, které nějak stojí. A ten skepticismus, to je pravý opak.

--- (sezení 19b [nahrávka z CD]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Tak to je, jak on sám říká, to je, jak se to říká, *dřevěné železo*? Nebo jak se to říká česky?

Dřevěné železo?

Hejdánek: Ó, *dřevěné železo*, to též do evropské kultury se už dělalo.

Jiný hlas: No, tak to on taky dělá tady. Nebo si je vědom, že o něco takového se pokouší. *Dřevěné železo*. Protože radikální skepticismus znamená, že nic není poslední a neplatí, ale etika přece chce právě ukázat, co jsou zásady, kterými se seřídít, se chovat jako bytost mravní a jednat a žít dobře. Tak to je ta jeho pozice. Tohohle on si je naprosto vědom. *Železné dřevo* nebo *dřevěné železo*.

Ta etika tedy volá po závaznosti, tak lze nazvat tu jeho pozici – závaznost. Pro tu se třeba rozhodujeme, nebo nás o ní někdo přesvědčil, ale závaznost charakterizuje to, čím se řídíme. Jenže skepticismus je pravý opak.

Jiný hlas: To je jeho? Etika pozice závaznosti?

Jiný hlas: Ne, on celé dějiny etiky shrnuje tím, že základním momentem každé té etiky je závaznost zásad, podle kterých jednáme. Jenže pro skepticismus je právě závaznost problematická. Sama ta závaznost, ne tato závaznost – pochopitelně každá jednotlivá – ale závaznost vůbec. Vůbec něco závazného, když je všechno problematické.

A já vám v posledních deseti minutách naznačím to jeho východisko, protože ty úplně poslední konsekvence... abych vám jenom ukázal v rozsahu té knihy, že to není zase taková sláva. Tohle tlustší, to jsou dějiny toho problému a jednotlivé skeptické etiky a tak dále. A antinomie té svobody a nutnosti a svědomí, problém svědomí. A tady ten poslední oddíl je skeptická etika. Co on dokázal z toho svého skepticismu, z toho svého *dřevěného železa*.

Ta vlastní skeptická etika je takový systém. Sestává ze základních rozhodnutí. Ty vám dnes vyložím a jenom vám řeknu, co je pak dál. Kdybyste o tom měli zájem, tak bychom to mohli v nějakém širším kontextu probrat někdy jindy. Základní rozhodnutí jsou čtyři. Ty probereme a pak z těchto základních rozhodnutí, to je *Grundentschluss*, vyvozuje etické... on tomu říká *Grundhaltungen*. A pak ještě jsou ty postoje, ono to *Grundhaltung*, to je takový trvalejší stav, to vystihuje slovo *ethos* – to, co přetrvává ve změnách. A z těchto základních držení nebo já nevím, jak to zatím přeložit...

Jiný hlas: Tak z *Grundentschlussu* nebo z *Grundhaltungen* vyvozuje?

Jiný hlas: Nejdříve jsou *Grundentschlüsse*, základní rozhodnutí. Ty jsou čtyři, ty si probereme. A já to teď chci naznačit jako celek. Pak následují... počkejte, já to raději přečtu. On říká, že celek skeptické etiky je takový druh systému. Nejdříve jsou základní rozhodnutí. Potom jsou *Haltungen*, ale ty vyplývají z *Grundhaltungen*. Tak to pak přeložíme. A ty *Grundhaltungen* zase z *Grundeinstellungen*.

Takže nejdřív je základní rozhodnutí, pak je základní postoj, to je *Grundeinstellung*. Z toho pak vyplývá – je to na straně sto osmdesát osm, jestli to má stejné stránky – ten poslední odstavec dole. Takže nejdřív jsou základní rozhodnutí, z těch pak vyplývají základní postoje a z těch základních postojů vyplývají... já jsem to ze začátku říkal špatně, jak jsem říkal, že *Haltung* je něco trvalejšího, tak tady se zdá, že je to obráceně. Z těch základních postojů pak vyplývají nějaké *Grundhaltungen*, což nevím, jak přeložit. Já jsem si myslel, že je to jako nějaké držení. To je prostě takové... No a z těch základních pak ještě plynou nějaké další *Haltungen*. Na to přijdeme časem, těmi dalšími se nechceme dneska zabývat.

Jenom abyste věděli, co to znamená a měli příklady pro to, tak ty *Grundhaltungen* jsou tři: otevřenost, to je *Offenheit*, pak je *Abschiedlichkeit*, což je taková ochota rozloučit se s něčím. Poněvadž je to skeptická etika, tak netrvat na, když to řeknu obráceně. *Abschiedlichkeit* je prostě ochota...

Jiný hlas: Opustit.

Jiný hlas: Ochota opustit, ochota prostě netrvat na. A za třetí odpovědnost. Tak vidíte, že tam je otevřenost, tahle ochota netrvat na, odpovědnost. No a pak to jsou ty základní, ty *Grundhaltungen*. A pak ty *Haltungen* jsou tady uvedeny čtyři: pravdivost, věcnost, pak *Geltungsglassen und Toleranz*, to znamená ponechat věci platit a tolerance – to se dá možná tou tolerancí shrnout. A pak je soucit, *Mitleid*.

Jiný hlas: Hele, jak to říká o té pravdivosti?

Jiný hlas: To je *Wahrhaftigkeit*. Žádná *Richtigkeit*. Ale pozor, já jsem vás trochu mystifikoval. Tyhle, co jsme si všechny napsali, on to teď probírá na základě těch *Grundhaltungen*. Pozor, on to probírá na základě té otevřenosti, *Offenheit*.

Jiný hlas: Tak tohle je z toho *Grundhaltungen Offenheit*?

Jiný hlas: Teď je další skupina, která vyplývá z té ochoty opouštět, *Abschiedlichkeit*. Tady je pět skupin. *Entsagung*, odříkání, *Selbstbescheidung*, to je taková skromnost, pokora a *Selbstaufgabe*, sebevydání. To všechno má v jedné skupince. Pak je druhá skupinka plynoucí z té ochoty opouštět, to je sebeovládání a rozvážnost. V další skupince je odvaha a *Freimut* – to, že se nebojí.

Jiný hlas: Svobodomyslnost?

Jiný hlas: Svobodomyslnost. Kdežto následuje další: velkomyslnost a dobrota a potom je tady *Gelassenheit und Geduld*, což je taková odevzdanost a trpělivost. Tohle plyne z té ochoty opouštět podle něj. A pak z toho třetího základního postoje, kterým byla odpovědnost, plyne solidarita, spravedlnost a

věrnost.

Hejdánek: Já úmyslně se do tohohle nebudu pouštět, do těchto všech jaksi skupinek, protože tam sebere dost stručně a já jsem vám chtěl zatím vyložit ten celkový problém a...

Jiný hlas: Jak jde tam ta solidarita...

Hejdánek: Solidarita, spravedlnost a věrnost. Víte, určitě je to jaksi atraktivní, když člověk...

Jiný hlas: To bude křesťan, ne, nějaký úplně ještě horší než ty?

Hejdánek: No právě, no právě. To je ten radikální skepticismus. To mu někteří vyčítají, že jenom prostě tu starou veteš jaksi tady vzal. Takže tím vyvozením, tím by se bylo potřeba zabývat opravdu podrobně, jaksi vzít si něco z toho a teď větu za větou už probírat to vyvození. A tam asi by byla řada námitek. Ale to, co vám chci ještě teď říct, ty základní rozhodnutí...

Jiný hlas: *Entschluss*, ne? Pojd' už k těm...

Hejdánek: No tak to... k těm... to zas myslím, že není, že se tak snadno napadnout nedá. Tak pozor, čím jsou ta rozhodnutí?

Jiný hlas: Počkej, filosofů?

Hejdánek: No právě že ne. Právě že ne. Právě že ne.

Jiný hlas: Takže filosofie filosofie?

Hejdánek: Právě že ne.

Jiný hlas: Tak skeptiků? Etiků?

Hejdánek: Právě těch skeptiků, těch skeptických etiků. Proto tím končím, protože to je ten problém, z kterého jsme vyšli.

Tak první rozhodnutí je rozhodnutí ke skepticismu. První základní rozhodnutí je: já se mohu rozhodnout, mohu k tomu dospět z vlastní úvahy, nebo teď už, když mě tady někdo poučí, tak si to mohu promyslet a teď se mohu rozhodnout, zda budu skeptikem. Zase tedy rozhodnu, zda učiním základní rozhodnutí ve formě takového imperativu – mimochodem Weischedel je ten, kdo v poválce vydal celé Kantovo dílo, takže on je odborníkem na Kanta. Imperativ zní...

Jiný hlas: Jo, imperativ, toho skeptického...

Hejdánek: Toho skeptického. Ten, kdo se rozhodne pro ten skepticismus... no ne, to si tam není potřeba psát, v tom nic není. Jednej tak, abys uskutečňoval co možná nejvíce svou existenci jako skeptický filosof. Tak to už se rozumí samo sebou. No ale pozor, co to znamená ten skeptický filosof? Ono z toho ledacos plyne. To znamená, když už teď víte, co všechny ty skupinky, tohleto, co tam pak přijde později, ta ochota jaksi opustit to, pro co jsem se třeba rozhodl, nebo ta otevřenost zase jinému názoru nebo jinému pohledu a tak dále, to souvisí s tímto základním postojem. Ten postoj podle mého názoru, třeba když někdo o sobě řekne: „Otevřenost. Jsem otevřený člověk, ničemu nejsem uzavřen.“ Tak když si vlastně uvědomíme, na čem to stojí, chceme-li být skutečně otevření, tak on skutečně musí mít takovýhle imperativ, totiž nějakého radikálního skepticismu. Chceme-li být otevření všemu, tak musí i své vlastní zásady, z kterých vychází, považovat za problematické. No a co tak tedy zbývá? No jenom ta zásada, že jeho zásady mohou být problematické. To je první rozhodnutí. Ale když řekne, že všechno je problematické, všechno se může stát problematickým, tak má vůbec pak smysl žít?

No, já jsem ještě přeskočil k tomu problému sebevraždy. Ještě předtím tedy je druhé rozhodnutí, rozhodnutí ke svobodě. On říká: základní rozhodnutí ke skepticismu není možné, když zároveň tím člověk nepřítaká svobodě, že je svoboda. Ten skeptik, ten kdo se rozhoduje pro tu skepsi radikální, radikální problematičnost, tak ten zároveň uznává, tady je řečeno, že přítaká svobodě. Protože svoboda je neoddiskutovatelným předpokladem všech rozhodnutí. Takže ten, kdo se rozhodne pro ten skepticismus, zároveň uznává tuhle podmínku všech rozhodnutí. Takže i etika, která je pokynem pro jednání, předpokládá, že ten člověk je svobodný, kdežto setkání s automatem, to je zbytečné něco takového předpokládat, to nejde.

Jiný hlas: Je nejdřív svobodný a nejdřív skeptický?

Hejdánek: No ne, ten postup je tak, že dospějeme k té radikální skepsi, ale jakmile se k ní přihlásíme, tak

vidíme, že zároveň musíme uznat ještě něco dalšího.

Jiný hlas: Zároveň přitaká.

Hejdánek: Zároveň. To nejde jinak. To znamená, že se tady předpokládá – to je jako u Kanta – že ta... a je to princip té filosofické etiky, ta bezrozpornost. Ten radikální etik by si sám odporoval, kdyby svůj radikální skepticismus považoval za výsledek nějakého postupu, který je nesvobodný.

Jiný hlas: Kantovského.

Hejdánek: No ano, celá mravní Kantova filosofie spočívá na tom, že rozumná bytost nemůže jednat v rozporu sama se sebou, což jsem teď nevysvětlil, ale to je poslední předpoklad Kantův. A co jsem vám já říkal na tom, abych to trochu přerušil, to náročné, vzpomeňte si, co jsem vám říkal: filosofická etika a teď to, co nevím jak pojmenovat, tam ty rozpory jsou možné. Ten se začne stydět, až když mu je ukážeme. Ale to neznámá, že když o nich neví, že to není bytost mravně jednající.

Kdežto zde už máte postup toho Weischedlova výkladu. Dojdu k radikálnímu skepticismu, ale teď nahlížím, že by se to vylučovalo samo sebou, kdybych neuznal svobodu. Takže to druhé vlastně už plyne z toho prvního. Z toho radikálního skepticismu plyne uznání svobody. Ale pozor, on říká plyne, já říkám plyne, ale on říká opatrně, že svoboda se ve filosofické argumentaci nedá prokázat.

Jiný hlas: Svoboda jakožto filosofická?

Hejdánek: Pozor, a proto on říká: tohle je druhé rozhodnutí. Proto rozhodnutí, protože to není, jak jsem já říkal – já jenom tvrdím, že on tak postupuje, ale podle něho to tak není. On řekne: skepticismus, k tomu jsem se musel rozhodnout. Nikdo mě nemůže argumentem přesvědčit. Jaké byly argumenty? Samozřejmě nějaké příklady. Svoboda, nutnost, žádné hodnoty neplatí. To jsou příklady, těmi vás nemůžu přesvědčit, abyste se stali skeptiky totálními. Proto se ten dotyčný pro to musí rozhodnout, to není logický závěr. A zrovna tak s tou svobodou – svobodu nelze dokázat, tvrdí Weischedel, proto...

Jiný hlas: Ale já se nerozhoduji pro ni, ale jenom přitakám, jo?

Hejdánek: On tomu říká přitakání, *Ja-Sagen*. Nedá se, on dokonce řekne, že spíše než ten důkaz jaksi zůstává ta antinomie té nutnosti a svobody. Jestliže se tedy – já to dočtu, když vás to zajímá – jestliže se tedy svoboda stává pochybnou, *fragwürdig* je tady řečeno, a jestliže každá etika musí na té svobodě spočívat, pak to znamená, že etika spočívá na takovém *brüchig*, je jaksi takovej křehkej...

Jiný hlas: Křehký základ.

Hejdánek: Na takovém křehkém základě spočívá. Každá etika. *Zerbrechlich*. Poněvadž není etika těch automatů. *Dennoch hat...* přece však musí, má-li jít o filosofickou etiku... vypadlo mi tady, sakra... to je z té předchozí věty. Asi ta etika. Etika stojí na tom křehkém základě, ale přece ta etika, má-li se jednat, ale pozor, *philosophische Ethik*, jedná-li se o filosofickou etiku, tak musí svému jednání ta etika... se ještě podíváme... *nach seinem Handeln...* tak to není *die Ethik*, to by bylo *ihrem Handeln*. Tady žádné mužské nebyl předtím v tom odstavci. A to je to jednající. Není tam žádné. Jo, to jednající. Tak má-li jít o filosofickou etiku, tak ten jednající musí přece jenom tomu svému jednání jako základ položit tu myšlenku svobody. Bez myšlenky svobody existuje ta antinomie, nelze svobodu dokázat, ale jednání bez svobody není možné. Proto pak, proto to rozhodnutí.

Jiný hlas: Ale víš, promiň, ještě do toho skočím... to je tam *wem ist...*

Hejdánek: Jo, *wem*, ten, kdo... ten, komu jde o filosofickou etiku, tak musí přiznat, za základ vzít myšlenku svobody. Tak je to, za myšlenku svobody nahlédnutí svobody, to se neříká, že teprve se tu svobodu vytváří. Myšlenku svobody, nahlédnutí svobody.

Je to krátký, ještě vám přečteme společně dál. Ale to samo není žádný akt svobody, tohleto přitakání té svobodě nebo učinění ji [nesrozumitelné], to samo není aktem svobody. Člověk se může jaksi vyznat nebo přiznat k bezmezné nutnosti a může i se zřeknout vši etiky. Tahleto filosofická etika, a tak tam ten nemá žádnou etiku, říká se jí, by se mohl říkat, ale člověk tohle může. Ale člověk taky může se rozhodnout zakládat to své jednání, o čem jsme mluvili, na svobodě. A tedy jaksi se rozhlížet, hledat tu možnou etiku.

A to je na tom dotyčným, kterou z těch dvou možností si vezme. Ale jediné touto druhou cestou se

dospěje k etice.

Jiný hlas: Jestli se můžu zeptat, proč říká, že to není samo aktem svobody, když může i to ono? To je právě akt svobody, k čemu se rozhodne, ne?

Hejdánek: *Das aber ist ein Akt der Freiheit*. Ono je otázka, co to je z toho, jestli to je ta poslední věta, jak jsem to říkal já... Tam je myšlenka svobody. Ano, myšlenka svobody, učinit myšlenku svobody. To musí udělat. Ale to, že učiní tu myšlenku svobody, to není *Akt der Freiheit*. Do toho jednání asi. Ono jako můžeš v myšlenkách si to připustit, ale to ještě není ten akt svobody. To je, až když se rozhodneš...

Jiný hlas: On tady argumentuje, že to není akt svobody, protože člověk se může právě tak rozhodnout pro bezbřehou nutnost. No ale když se pro to rozhodne, tak to je akt svobody. On se svobodně rozhodl pro nutnost.

Hejdánek: Ano. Tak já to nedovedu rozhodnout, já nevím, jak to přesně myslí. To je začátek odstavce. *Das aber...* co je to to *das*?

Jiný hlas: To předtím, o čem byla řeč.

Hejdánek: No jo, ale tam se ještě o tom rozhodnutí nemluví. Ani o tom rozhodnutí se vykládat, rozhodnout se pro tu nutnost, to tam jako není. Tam je řečeno, že přece jenom ten, kdo, komu jde o filosofickou etiku...

Jiný hlas: Moment! On to má ve smyslu pozitivním. On říká: To JE akt svobody.

Hejdánek: Aha, my jsme to... pardon, my jsme to špatně přeložili. Teda já jsem to špatně přeložil. Ono tam je... To však není samo aktem svobody, tudíž neplatí, ale... ne, pardon, tak to JE akt, protože člověk se může rozhodnout jednak ke svobodě, když položí základ svobody, tak už ten akt realizoval. To už je ten... já jsem to špatně přeložil. Taky to neštybuje dohromady, máš pravdu. Tak si tenhle ten *Grundentschluss* teda dočteme, abychom měli, poněvadž on to probere pak níže na jedné straně zase to [nesrozumitelné]. Takže taky se může rozhodnout teda jaksi zakládat to jednání na svobodě a hledat tu možnou etiku. Jedině když tohle udělá, když se rozhodne pro tu nutnost, řekne všechno je z nutnosti, tak o žádné etice se nemůže mluvit podle Weischedela. To záleží na něm teda, co si vybere. No, a teda ten druhý, to druhé základní rozhodnutí...

Jiný hlas: To už je to třetí, jo?

Hejdánek: Ne, druhé. První bylo k skepticismu, teď ke svobodě. A teď už ke svobodě, to je druhý. První bylo k nutnosti.

Jiný hlas: No ne, to jsme ten skepticismus, to bylo předtím, kapitola první.

Hejdánek: Ke skepticismu. A teď uvažujeme o svobodě. On říká, ano, prostě v rámci... nám jde o tu svobodu, ale opak, to je jenom opak toho jednoho. Jo, to je furt prostě ten druhej krok. A říká, na tomhle spočívá každá etika a tedy i ta skeptická.

Teď už vidíte najednou, že všechno je problematický, ale teď začínají tady prostě vyvstávat nějaké věci, které se dají pojmenovat. Svoboda, problematická... Ta svoboda, prostě ten, kdo se rozhodne pro tu problematicčnost totální, tak chce-li dělat etiku, tak mu se ještě přiznat další barvu. A to svobodu. Na tom spočívá každá etika, i ta skeptická. Na tom musí spočívat. Tedy rozhodnutí ke svobodě. A to je rozhodnutí, který už se samo nelze odůvodnit. To už nelze odůvodnit. Proto se tomu říká základní rozhodnutí. K tomu nás nemůže nikdo argumenty, logickými přemluvit, dokázat nám, abychom se rozhodli pro tohleto a ne pro tu nutnost. Zrovna tak nás nemůže argumenty někdo přesvědčit, abychom se stali skeptiky místo dogmatiků. Poněvadž existuje taky totiž ten skepticismus dogmatický, pro kterej je všechno pochybný kromě jeho samotného. Už sám sebe za pochybný nepovažuje. To není ještě radikální skepse.

Jiný hlas: Tam chybí ta otevřenost.

Hejdánek: No, tak to pak je důsledek... právě to... Ale on to chce v tomhle... ta radikální skepticismus je popsán ještě jaksi v jiných jeho knihách, to bych mohl eventuálně vyložit pomocí nich. Ale teď přijde to třetí základní rozhodnutí, z něhož teda kousíček přečtu. To, že ještě prostě tím, co jsme zatím řekli, není ta možnost té skeptické etiky jaksi plně vyložená, protože ještě pro skeptika existuje ještě dvě další alternativy. Ta první existuje mezi dvěma možnostmi – tak toho se týká to třetí rozhodnutí – totiž vzít si

život, anebo v něm setrvat.

Jiný hlas: Žít?

Hejdánek: No ne, je otázka přece, tak proč bychom tady... hlavně když je dokonce všechno problematický, tak proč setrvávat při životě? Že to třetí rozhodnutí toho, kdo chce tu filosofickou etiku provádět, je, že se rozhodne žít.

Jiný hlas: To je amorální, to je kontra etice, tedy to vzít si život.

Hejdánek: V téhle... no právě... nebo zůstat, no zatím z toho, co jsme řekli, to ne... právě má svobodu, aby si ten život vzal, ne? A když je všechno problematické, tak přece není žádná zásada poslední, že by měl svůj život jaksi uchovávat.

Jiný hlas: No, a když je všechno problematické, tak smrt taky.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: A ta je neodvolatelná.

Hejdánek: Ano, a to je ten jeho argument, jo? Proč, proč ne sebevražda? Mimochodem, zase v té jiné knize je taková pěkná pasáž o sebevrazech, kde o nich pojednává s úctou, pokud tedy je to sebevrah řekněme jaksi ve *filosofickém smyslu*. Kdy všechnen smysl – teď jsem to řekl špatně, ne ve *filosofickém smyslu*, prostě ve filosofické linii, abych nepoužil to slovo smysl – totiž když se ten všechnen smysl stane problematickým a důsledkem toho je, že ani nemá cenu a smysl tedy žít, tak on vlastně s respektem mluví o takovémto sebevrahovi, jo?

Ale argument proti sebevraždě je tento, co řekl Áňa, jo? To je definitivní čin a sebevraždou se ten filosofující si jaksi teda – to je na straně 184 poslední řádek – *schneidet*, jaksi odřezává své vlastní možnosti, aby existoval v tom filosofování. Takže zase je to rozpor.

Jiný hlas: Ta definitivnost už není problematická?

Hejdánek: Tady už o žádné definitivnosti není.

Jiný hlas: Tak jsme si to jako definovali.

Hejdánek: Jo takhle, jakože... ano, to je dobrá námitka, jo. Tak z hlediska toho jaksi konečného života je to definitivní. No tak, nebo rozhodně je problematická ta možnost toho opaku, jo? Spíše je to problematický obraz. Ne, tak to je jeho argument. Tady budou jako nějaké vady v té argumentaci určitě, jo?

Ale ty čtyři rozhodnutí se mi zdají pro toho, kdo je jakýmsi relativistou nebo prostě nechce převzít nějaký systém hodnot předaný tradicí nebo prostě nějakým učením nebo náboženstvím, tak myslím, že musí absolvovat tyhle kroky. Třeba tenhle. Jako to je vážný filosofický problém, ta sebevražda. Jistěže v té obrácené... no, ale vrací se pak k tomu zase znovu, že jo.

No, ale *Weischedel* je ten, kdo by se jako ptal takhle nakonec vlastně, jo. Právě že i když řeknu, že ta definitivnost bude problematická a měla by to znamenat teda, že snad teda, kdyby to mělo znamenat, že je ještě nějaký život po smrti, tak ten právě musíme ovšem teďko hned vzít jako problematický. To znamená, to není cesta.

Jak tak koukám, tak tam jeho argument je také tenhle: když jsme se rozhodli pro to vydržet, vytrvat v té problematičnosti, že jo, vydržet ji, no tak pak sebevražda je únik před tím, jo? Ale jako je to dobrá námitka, že někdo by řekl: a co tak třeba...? Ale pozor, hned pak přijde další otázka a ta to vrací jako hlouběji. Třeba i tímhle způsobem: ta smrt přijde stejně, že jo, tak jako v tom problematickém životě... A když někdo řekne: je to problematické, tak se hned ptáme: odkud to víš? A teda předpokládáš jako nějaký ještě další život, že jo? To je jediný způsob, jakým to zproblematizovat. Že to je konec toho filosofujícího života. Jedině když ještě ten život bude pokračovat po smrti. A odkud to víš? Takže vlastně přízná se v té jaksi konečnosti tady, že jo.

No a čtvrté základní rozhodnutí je rozhodnutí jaksi k utváření života svého, že ho budu jako formovat, jo? Tady je *Gestaltung des Daseins*. Takže on říká, že po těch dvou rozhodnutích má ještě dvě. První bylo teda mezi tím životem a smrtí. Takže ten, kdo se rozhodne, že setrvá naživu, že teda si život nevezme, jo, tak ještě stojí před další alternativou, jo. Buďto se prostě v tom životě nechá jaksi hnát a zmítat prostě tak,

jak okolnosti ho budou určovat, jo, anebo že se pokusí svůj život vzít do vlastních rukou.

Víc vám teď dál vykládat nebudu. Jistě by bylo zajímavé třeba se dozvědět, jak vyloží soucit a věrnost a tak. Ale to by nešlo bez toho, co jsem vám řekl teď. A vidíte, bylo to dost dlouhé. A já jsem to chtěl všechno také zproblematizovat. Totiž chtěl jsem zproblematizovat samotnou *filosofickou etiku*, pochopitelně. *Weischedel* řekne: ten, vždycky je tam podmínka, kdo chce tu *filosofickou etiku* dělat, kdo se chce rozhlížet po možných jaksi zásadách a tak dále.

Ale já se ptám na něco jiného. Já, ano, kdo chce, nechť, ale já se ptám dál. Byl-li by Sokrates například, který pravděpodobně musel všechny tyhle čtyři základní rozhodnutí provést. Nespáchal sebevraždu, chtěl vzít svůj život do rukou, a proto se tázal, že? A které byly ty první dvě? To rozhodnutí pro skepsi, pro svobodu. Pořád se vyptával, že jo? A uznal tu svobodu, že teda nikde neříká, že on je hříčka nutnosti. To zase souvisí také s tím posledním rozhodnutím, že kdo uzná determinismus, tak nebude brát svůj život do rukou. Tam najdeme asi nějakou ještě, se budou překrývat částečně ta svoboda s tím rozhodnutím k skepticismu také, jo, prostě se překrývá nebo jedno je předpokladem druhého. On to tam má dost stručně.

No, ale teď já se jako ptám, jestli ten, kdo tyhle čtyři rozhodnutí provede v rámci takového jaksi, řekněme budování nebo vykonávání... no, řekněme budování té skeptické etiky, té *filosofické etiky*, jestli by Sokrates byl příkladem toho. Jo? A ten citát zněl: „Přece otázka sama, pakliže se v ní vytrvává jakožto neumdlévající činnost, působí v člověku to, po čem se táže.“ Není tohle vlastně ta *skeptická etika* zformulovaná v tom? Myslím, že se to tam dá všechno jako najít. A to má platit o Sokratovi. A teď si vezměte znovu to setkání Achilla se Sokratem, jo? Tedy filosofického etika s nefilosofem.

Teď se ptám, kde se v těch základních rozhodnutích – oni pak z toho vyplývají další nějaké, jo, tak to bude asi v těch dalších, ale v těch základních rozhodnutích, a zdá se, že lze popsat ty základní rozhodnutí tímhle citátem z Patočky... a ať někdo tedy vyvodí, že mám právo se vyptávat toho nefilosofa. Neříkám, kdo nemá zájem, on se v něm probudí, že, ale tohleto je můj problém.

Totiž filosof Patočka, já nefilosof, se mě nemůže ptát: *sebeodevzdání*, *sebezískání* a tak, když on na to měl čas, nechodil k píchačkám a podobně a teď si filosofoval. No zajímavé je, že tyhle později vyjmenované věci, ty mezi lidmi nalézáme: soucit, zdrženlivost, nebo ještě když půjdeme o rovinu výš, otevřenost, odpovědnost. Že to jako nalézáme, jo? A teď by bylo zajímavé, to by teda muselo být jako nějaké druhé zkoumání, které jsem zatím nepodnikl, jak právě to, co nalézáme, a u těch lidí to nepramení z radikálního skepticismu.

Jiný hlas: Vždyť ani nevědí, co to je, a... teda ne že to nevědí, to by zas nemuseli vědět a mohli by to prožívat, ale jejich život takový není.

Tak jak tyhle jmenované postoje, nebo jak to budeme říkat, tím *Haltungem*, sekundární postoje, by tam bylo základní, to by byl ten *Haltung*, a třeba sekundární postoje, jak je možné, že mezi těmi lidmi jsou? Neboli Sókratés by se ptal: jak je možné, že mezi lidmi je statečnost, pokud by jim ji vůbec přiznal. On jim nechce ukázat, že nejsou stateční, nýbrž že to neumějí říct. A já se ptám ne na to, jestli on je považuje za statečné, nýbrž já se ptám na to, jakým právem se jich ptá. Patočka odpoví: aby v nich probudil jejich vlastní lidství. A člověk je bytost problematickosti, to je jeho živel, je tohleto, co jsme tady teď si naznačili, musí udělat tyhle čtyři rozhodnutí, chce-li být bytostí... jakou bytostí? Pokud chce být filosofickým etikem.

Hejdánek: Tak a teď ty máš odpověď. Ty jsi jako filosof...

Jiný hlas: No, já si myslím, že nemá, že já si myslím, že filosof nemá žádné oprávnění, ale teda nevím, nedovedu to nějak rozebrat. Je to pro mě těžký problém.

Hejdánek: Takže 10 minut.

Jiný hlas: Jo, takže 10 minut. A pak se o tom řekne ještě proč, ale jako jsem na to, proč jsem na ten problém narazil, teda narazil jsem na něj už dávno, ale... No, tak vezměte si prostě tady v naší současnosti jsou pokusy stavět vysoká mravní hlediska na jednání lidí, obyčejných lidí, a odkud se berou? A já se ptám, jestli to je oprávněné. Například *Život v pravdě*.

Já nemám odpověď na tu otázku. Myslím si totiž, v jakém smyslu ji nemám, chci říct. Já si myslím, že to ospravedlnění ten filosofující etik k tomu přivádění ostatních k jejich bytostnému jádru nemůže najít, že prostě neexistuje takové ospravedlnění, si myslím. Nebo můžeme si teď vymyslet situaci, jaké jsou zase předpoklady jeho, když on se domnívá, že ano. To nechci teď rozvíjet. Ale moje výchozí je, že jsem skeptický v tom, zda takové odůvodnění může najít. Najde je, najde určitě, vždyť převýchova člověka třeba, to je prostě přece za účelem, aby fungoval nějaký systém bezrozporně, tak to je přece myšlenka, že zase to bytostné jádro těch ostatních buďto znám, nebo vím, že je narušeno, nebo... prostě to je ten postup. Jenom se řekne, že to je probouzení k tomu bytostnému jádru, a on se řekne, že to je probouzení k tomu bytostnému jádru, a on to řekne, že to je převýchova třeba. Což vlastně předtím ho neznali, to jádro, tak ho taky převychovali.

Tak to jsem skeptický a myslím si, že teda nejde najít to ospravedlnění, zatím ho nevidím. No, a z druhé strany, když se na to podívám, tak když dejme tomu já jsem ten, který se bude pokoušet o tu filosofující etiku, tak si myslím, že se o ni mohu pokoušet. Musím si uvědomit zase tu její problematičnost v tom smyslu, že jsem, kdybych na to měl tolik času, že bych mohl permanentně se tím zabývat, takže jsem vlastně, že celý ten můj skeptický podnik je ještě závislý na něčem, co zpochybnit nemohu. To zázemí, ne zázemí, jak se tomu řekne, prostě ty podmínky, které mi vytvářejí ti ostatní, že vůbec mám co jíst a tak dále, tak o těch už problematizovat nemohu. Najednou tady mám nějaký, řekl bych, bod, který problematizovat nemohu.

A co teda mohu dělat? Nebo když tamto není oprávněné nebo nenalézám to oprávnění, no tak já mohu prostě tady nějaké elitě, nebo jak to nazvat, těmto vybraným, kterým je dopřáno takhle žít, tak mohu tu filosofickou etiku rozvíjet, a když za mnou přijde někdo zvenčí a zeptá se, když třeba Achilles napíše projev děkovný a bude chtít říct, co to je statečnost, tak já se k tomu mohu vyjádřit. Ale nemohu se toho Achillea ptát a probouzet ho k jeho vlastnímu bytostnému jádru jako filosof. Takže vidíte, že jsem skončil v takové skeptické poloze.

Hejdánek: Možná skeptičtější než vy. A ještě kdybys to domluvil, že tedy tyhle ty takový vysoký požadavky na to, žít v pravdě a podobně, že jako nelze... ty pocházejí tady odsud, si myslím, z téhle linky té filosofické etiky.

Jiný hlas: Filosofické, jo. Tak co teda říkat? Když Achilles teď má promluvit, má pronést děkovnou, co má říkat? No možná, že by stačilo, kdyby třeba vyprávěl, jak to uběhlo. Vypravoval a vypravoval dokola.

Hejdánek: No, a to je v pořádku, ne?

Jiný hlas: To je už... ale k tomu vypravování dokola přece patří to, že se tam blbci tlačili tudy, kudy nemuseli.

Hejdánek: A to už by ten generál vědět a říct měl.

Jiný hlas: A tohle, co říkáš, řekne kdo? Řekne jiný, který tomu rozumí, jiný vojevůdce, a baví se vojevůdce s vojevůdcem a staví jednu strategii nebo prostě postup proti druhému. V pořádku. Tady žádný filosof nezasahuje. Já to řekl jenom k tomu, že není to jenom tak, že by měl Achilles vyprávět svůj hrdinský čin, ale už k tomu vyprávění, když po něm chce vyprávět tak, aby to... tak ho může třeba hájit proti té druhé koncepci, že ho třeba neměl zabíjet, měl ho zajmout a vyměnit za Helenu, že už vidíme, že i do tohoto k tomu patří i tohleto.

Hejdánek: Ano, nějak to k tomu patří, to se...

Jiný hlas: Ne, ale co bude hájit? Neproblematické se tady všechno. Jenom se tady uvažuje o různých způsobech, jak ukončit válku, nebo zvítězit. On mu zase řekne prostě: mým cílem je ukázat hrdinský čin, a kdybych postupoval takhle, tak budu pouze nějaký pohůnek. A teď, co se tady bude dávat do protikladu?

Řekněme hrdinství a kalkulace, jak bych to řekl, z poměrového, prostě jako... on musel, třeba jeho zásadou bylo žít v pravdě a ve slávě, hrdinství, velký čin vykonat. A teď prostě kdo mu řekne: no ale to je zase to, co jsme tady řekli o tom filosofovi, že tím se maří lidské životy a tak dále. No dobře, ale to jsme v jiné rovině, než abychom řekli, že je všechno problematické, abychom se tady ptali, co je teda ta sláva.

Ne, my se neptáme, co je sláva, my říkáme: místo slávy je důležitější něco jiného. Ale my se neptáme, co

je sláva. Tohleto je prostě samozřejmé, že víme oba, co je sláva, a víme oba, že něco je ještě jiného, a teď se budeme přít. Takhle se odehrává život, ale to nejsme ve filosofické etice. A taky filosofický etik tohle asi by nedokázal rozhodnout, nebo co on tady má rozhodovat, když není ani jeden z nich.

Hejdánek: Nechci říkat dobrý, ale nevím, na co měl být. Že jako já si myslím, že takhle se to odehrává v tom životě bez filosofie.

Jiný hlas: Bez filosofie, no. Bez jakéhokoliv prověřování. Jenom ukázat na to, že k té samotné, k tomu samotnému faktu nějakému patří vždycky, nebo patří, nemám na mysli ten kontext, a to mnohostranný...

Hejdánek: No jistě, o tom nikdo nepochybuje.

Jiný hlas: Který k tomu ale patří. Já to zařazuji, že taky patří do filosofie. To znamená, že to není tak, že ta hranice, že tady je filosofická, která vypadá jedinečně tak a tak, a tady je na druhé straně prakticko-etické jednání. Jenom jsem ti chtěl naznačit, a to bych si to musel promyslet, protože to je právě potřeba velice opatrně teďka okolo toho tančit, okolo toho výroku, okolo citátu a tak dále. A kdybych to promýšlel, tak jsem předem jenom ukázal, jak k té filosofické etice, jak si ji představuji já a jak nemá vypadat skeptická etika. Takže k té filosofické etice poměrně úzce patří neodmyslitelně kontext. A ten kontext je to, co zaprvé znamená – to je předpoklad, který jsme zmínili – že k etickému jednání patří, že to jednání je vědomé a že tam je myšlení. To je první věc, kterou nesmíme zpochybnit, nebo to je předpoklad, o kterém snad ani ten *Whitehead* neuvažoval jako o nutnosti, ale je to nejdůležitější. Protože není možné ani etické jednání, které by bylo jednáním nějakým, kde by ten člověk nebyl vůbec postavený před problém. Etické jednání začíná přece tam, kde mám dva příkazy a teď já nevím, jak vyhovět tomu, co považuji za to dobré nebo spravedlivé.

Hejdánek: No tak to on pojednává v té části o svědomí, tohleto jsem...